

OFENZIVNI POHOD CANKARJEVEGA BATALJONA V SELŠKO DOLINO DECEMBRA 1941

Nastopajoča jesen leta 1941 se je zelo hitro pomikala v zimo. Noči so postajale vedno daljše in, razumljivo, tudi hladnejše. Gozdovi so porumneli in začelo je odpadati listje z drevja, ki je ščitilo partizanska taborišča. Naravna zaščita poletnega zelenja je bila z vsakim dnem manjša in tako tudi najgostejši gozd, kjer so se navadno leta 1941 zadrževali partizani, ni več nudil tistega kritja kot prej. Pašnike, travnike in livade je vsako jutro belila slana. Partizani, čeprav smo se poskušali prilagajati naravnim okolnostim in življenju pod milim nebom, smo začeli razmišljati tudi o bližajoči se zimi in o problemih, ki se bodo prej ali slej pokazali.

V tem času je poveljstvo bataljona odredilo, da prideta obe četi, Jelovška in Jeseniška, ki sta sestavljali bataljon in sta do tedaj operirali vsaka na svojem terenu, spet pod enotno operativno vodstvo z namenom, da bataljon začne z večjimi ofenzivnimi akcijami. Bataljon se je ponovno sestel v začetku oktobra na Malem vrhu pod Jamnikom in od tu izvršil pomembno akcijo na Remčevo žago v Radovljici, ki je takrat delala za Nemce. V tej akciji je pogorelo več tisoč kubičnih metrov lesa in sta bila ujeta dva Nemca, ki so ju partizani odvedli s seboj. Drugi dan po tej akciji se je bataljon pomaknil proti Selški dolini s ciljem, da si najde primerno mesto, od koder bo najlaže razvijal svojo borbena dejavnost. Ustavil se je na Sv. Mohorju, ki leži nekako sredi Gorenjske. Od tu je mogoč zelo hiter dostop do Kranja, kakor tudi po grebenu Križne gore do Škofje Loke, poleg tega pa nudi pregled čez celo Selško dolino. Prav tako dober je dostop do Kroke in naprej do Bleda in Jesenic in v zgornjo savsko dolino, kakor tudi preko Dražgoš in Jelovice v Bohinj itd. Ker so okoli Sv. Mohorja precej pogosto nasejani gorski zaselki, tudi nismo imeli večjih težav s prehrano. To pa predvsem zato, ker so v večjih krajih že bile dobre organizacije Osvobodilne fronte. Gorski kmetje so nam bili od vsega začetka zelo naklonjeni, nam pomagali oskrbovati se s hrano, v zimskem času pa brisati sledove v snegu itd. Preko terenske organizacije smo bili vsak dan obveščeni o moči in gibanju okupatorja v dolini, da smo se laže orientirali.

Taborišče smo si uredili na severovzhodni strani Sv. Mohorja, kjer teče majhen studenec, ki nas je preskrboval z vodo. Tu smo si uredili skromna ležišča, ki so bila narejena iz majhnih smrekovih vejic in tako zavarovana pred zemeljsko vlago. Pokrita so bila s smrekovim lubjem, le posamezniki so imeli šotorska krila razpadle stare jugoslovanske vojske.

Po možnosti smo si izbirali prostor pod večjimi in gostimi smrekami, ki so ob slabem vremenu že same dajale zaščito. Ker nas je bilo v tem taborišču okoli 70, ležalo pa je po 4 ali 6 borcev skupaj, je seveda izgledalo kot pravo naselje. Položaj je bil še dosti dober. Težko bi ga bilo neopazno obkoliti, imeli pa smo tudi možnost dobrega umika na več strani, če bi nam pretila nevarnost. Prav tako smo lahko z malim številom straž zavarovali taborišče pred morebitnim nenadnim napadom okupatorja.

V drugi polovici oktobra je zapadel prvi sneg in ga je bilo na Sv. Mohorju več kot 50 cm na debelo. Stali smo pred novim problemom. Prvič se nam je zgodilo, da taborimo na prostem v hladu, ki nam ga prinaša zima. Preko noči nam je zaradi slabe strehe sneg zapadel celo odeje, s katerimi smo bili pokriti, tudi do 50 cm na debelo. Težava je bila tudi v tem, ker nismo imeli zaprtih šotorov in so nas hladni zimski vetrovi prepihali vsevprek. Ker pa smo se počasi navajali na slabše hladnejše vreme, nismo dobili močnejših prehladov. Ponoči smo se stiskali drug k drugemu in se obračali »na komando«, kot smo takrat rekli. Čevljev si nismo več sezivali, ker bi nas še bolj zeblo, pa tudi zato ne, ker je bila nevarnost, da bi nam pomrznil in bi jih zaradi trdote ne mogli ob slučajnem iznenadenju s strani okupatorja obuti. Nastopal je čas, ko smo se sezivali bolj poredko, in še to le takrat, ko smo se počutili najbolj varni.

Težavni problemi so nastali tudi zaradi sledov, ki smo jih puščali v snegu zaradi nujnih zvez s terensko organizacijo in zaradi oskrbe ter bi nas okupator kaj lahko izsledil. Prva naša naloga v tej situaciji je bila, da se povežemo z najboljšimi kmeti, katerim smo lahko zaupali kje se nahaja naše taborišče. Kmetje so na našo željo, takoj ko je zapadel sneg, od več strani z živino odšli v gozd sekati drva in so tako naredili pot, ki nam je omogočila, da smo se brez nevarnosti po potrebah povezovali z dolino. Od te poti, ki so jo naredili kmetje, smo na najbolj skritej kraju ali po potoku speljali pot v naš tabor. V taborišču smo v dneh, ko se zaradi snega nismo mogli premikati po terenu, imeli razne politične ure in se vežbali ter spoznavali orožje. Pripravljali smo zemljanke in urejali taborišče. Zemljanke so bile zaprti bivaki, kjer je lahko ležalo 10, pa tudi 20 borcev. Vkopane so bile v zemljo in obložene z deskami ali smrekovim lubjem, vidljive pa samo od ene strani. Visoke so bile največ 2 m. V teh zemljankah smo si uredili pograde, iz zemlje oblikovana ležišča, pokrita s smrekovimi vejami, praprotnjo, listjem, snegom ali s čim podobnim. Vendar so nam zemljanke služile le kratek čas, ker smo morali taborišče kmalu zapustiti. Čeprav smo bivali na Sv. Mohorju dalj kot dva meseca in so tudi kmetje večkrat zahajali v gozd, nas ni nihče opazil. Večkrat so nas okoliški prebivalci celo opozorili, če nam je pretila kakšna nevarnost. Ker pa je bilo izvršenih v dolini več manjših in tudi večjih akcij, so Nemci čisto prihajali v našo bližino, niso pa mogli taborišča odkriti.

S te izhodiščne točke je bataljon izvedel za tiste čase več zelo pomembnih akcij, ki so močno razgibale teren. Tudi več novih borcev je ob tej razgibanosti stopilo v partizane. Patrola 4 mož je iz Selške doline prinesla dve strojni puški, druga patrola pa je prinesla težki mitraljez znamke »Schwarzlose«, kar je omogočilo, da se je udarna sila bataljona močno povečala. Bataljon je dne 11. novembra organiziral večjo akcijo za nabavo hrane v Zapuže, kjer je dobil v tamkajšnjem Resmanovem mlinu petdeset vreč moke, in v Duplje, kjer si je istega dne v mesarskem pod-

jetju nabavil potrebno mast in meso. Obe podjetji sta delali za Nemce. Nabavljena hrana je bila kljub zastraženim mostovom s kamioni prepepljana skozi Kranj in naprej preko Besnice na Log, kjer smo jo vskladiščili. Nemcem se niti sanjalo ni, da se v kamionih vozijo partizani.

Pod vodstvom komandanta Jožeta Gregorčiča je bil 18. novembra požgan cestni most na Praprotnem in s tem za nekaj dni onеспособljen promet v Selški dolini. Naslednjega dne je en vod bataljona napadel telefoniste v Češnjici v Selški dolini in jih hotel razorožiti. Z njimi je vodil težko borbo, vendar se je moral zaradi boljšega položaja okupatorjevih vojakov proti jutru umakniti. Dne 1. decembra 1941 pa je bilo na raznih krajih Gorenjske s smrtjo kaznovanih 8 okupatorjevih sodelavcev, ki kljub mnogim opozorilom niso opustili svojega izdajalskega dela.

V začetku decembra 1941 nas je zapadel spet nov sneg. In to priložnost so Nemci izkoristili, ker so vedeli, da mora biti nekje v bližini večja partizanska skupina. Poslali so več patrol v razne smeri, da bi nas našli po sledih v snegu. Tudi na Sv. Mohor je prišlo okoli 40 mož, vendar smo jih pravočasno opazili. Postavili smo jim zasedo na vrhu hriba, pod katerim se je nahajalo taborišče. Ko so Nemci prišli do poti, ki je peljala v taborišče in kjer je bila zaseda, smo jih napadli in razvila se je krajša borba. Padlo je nekaj Nemcev, ostala patrola pa se je spustila v beg. Čeprav so se Nemci zaradi našega odpora nujno morali umakniti, smo bili prepričani, da bodo drugi dan ponovno prišli na ta kraj z močnejšimi silami. Zato smo se odločili, da izvedemo pohod celega bataljona v Selško in Poljansko dolino. Ta pohod je bil že nekaj časa v načrtih bataljona, in sicer z namenom, da bi opravili mobilizacijo v teh močno razgibanih krajih in istočasno tudi pridobili orožje, ki so ga posedovali tamkajšnji prebivalci od razpada stare jugoslovanske vojske. Že konec meseca novembra je bila odšla patrolja, sestavljena iz partizanov domačinov, z istimi cilji, z isto nalogo in z istimi nameni tudi v jeseniški kot.

Dne 9. decembra zvečer je bil ukaz premik. Pot nas je peljala skozi Zabrevke in Topole. Na polju med Selcami in Dolenjo vasjo smo hoteli prekoračiti Selško dolino in smo se zato usmerili proti goliškemu mostu. Sredi polja, ko je čelo kolone že prekoračilo cesto Železniki—Škofja Loka, smo opazili na cesti proti Dolenji vasi sumljive sence. Luna nam je sijala ravno v obraz, zato je bilo v prvem trenutku težko ugotoviti, kaj naj te sence pomenijo. Ko pa so se začele premikati, ni bilo težko uganiti, da je nemška patrolja, saj zaradi policijske ure ob tem času nihče ni smel biti na ulici ali kjerkoli na prostem.

Snega je bilo v dolini nekaj manj kot na Sv. Mohorju. Poveljstvo bataljona je zaradi nemške patrolje kolono ustavilo. Nekaj časa smo opazovali drug drugega. Očitno je bilo, da so bili tudi Nemci iznenadeni. Po kratkem zatišju smo zaslišali rezek glas: »Stoj! Kdo je?« — Eden od partizanov je odgovoril nemško: »Nemški vojaki!« — Nato je ponovno zakričal komandir nemške patrolje: »Naprej!« — Tovariš Gregorič pa je ukazal, naj ležemo na tla in mitraljezci naj se pripravijo na strel. Vsi so bili disciplinirani, le farovski vol, ki smo ga pred nekaj dnevi zaplenili, je šel svojo pot in vlekel sani po cesti, ropotal z njimi in zvončkljal z verigo, ki jo je imel okoli vratu. Iz nemške patrolje pa se je spet zaslišal rezek glas: »Kdo je? Streljal bom!« in istočasno strel v zrak. V tem trenutku so naši trije mitraljezi zaropotali proti nemški patrolji, ki je brez strela pobegnila proti

Odvažanje mrtvih nemških policistov, ki so padli v bitki pri Rovtah.
(Original v loškem muzeju.)

Dolenji vasi in se tam do jutra skrila v nek hlev. Imeli smo prosto pot v smer, ki smo si jo začrtali. Tudi farovski vol, katerega smo v šali imenovali »meso, ki samo hodi« ali »železna rezerva«, se je ustavil, ko se je začulo ropotanje mitraljezov, potem pa je nadaljeval z nami pot proti Golici.

Naša kolona se je vila čez goliški most in po poti skozi Spodnjo in Zgornjo Golico, kjer smo se ustavili za kakih 15 minut. Zatem smo nadaljevali pot naprej proti Stirpniku, kamor smo prispeli 10. decembra ob jutranjem svitu. Tu smo preživeli dan in prespali noč. Naslednjega dne smo okoli desetih dobili obvestilo, da se po dolini Luše pomika kolona 50 Nemcev. Takoj smo vse pospravili, uredili opremo in bili v popolni pripravljenosti, kot je bil v takih primerih običaj. Umaknili smo se v bližnji gozdiček nad vasjo, kjer smo se začasno utaborili in podvojili straže. Ker do večernega mraka nismo izvedeli nič posebnega, in tudi patrolje, ki smo jih poslali v več smeri, niso ugotovile nič novega, je štab bataljona odločil, da se pomaknemo preko Sv. Lenarta v Rovte. Tu smo se ustavili pri kmetu Debeljaku pod Mladim vrhom oziroma pod blegoško cesto. Na vsa mesta, t. j. na dovozne poti, od koder bi nam lahko grozila nevarnost, so bile postavljene straže, kuharji so kot običajno pripravljali večerjo, borci pa so si urejali ležišča na Debeljakovem skednju. Vladalo je popolno stanje pripravljenosti. To je v tem času pomenilo, da mora imeti vsakdo vso opremo pri rokah, biti popolnoma oblečen in opasan, orožje pa imeti poleg sebe, tako da je v primeru potrebe bataljon lahko v nekaj minutah nared.

Noč od 11. na 12. december je potekla zelo mirno. Zjutraj so se vrnile patrolé in spet niso vedele povedati nič novega. Ljudje so jim sicer pripovedovali, da so prejšnji dan videli nemško policijsko patrolo, ko je šla proti Zaprevalu, ni pa nihče vedel povedati, ali se je vrnila nazaj v Škofjo Loko in se je kje zaustavila in se potuhnila ter prebila noč. Bili smo že skoraj uverjeni, da je nevarnost minila, vendar je poveljstvo vztrajalo, da ostanejo do nadaljnjega vse straže na mestih, kot je bilo prvotno določeno. V zgornji lini Debeljakovega skednja je bila postavljena opazovalnica, od koder je bil z daljnogledom lep pregled daleč naokoli, predvsem pa na blegoško cesto, ki pelje od Zapreval proti Rovtam.

Okoli desetih dopoldne nam je stražar iz opazovalnice sporočil, da gre iz Zapreval proti Rovtam po blegoški cesti 52 nemških policistov, ki se počasi pomikajo v koloni po eden, oddaljeni drug od drugega 5 do 6 m.

Tovariša Jože Gregorčič in Jaka Bernard sta takoj odšla na opazovalnico, da se prepričata o vesti. Ko sta prišla nazaj, sta sklicala kratek pomenek štaba bataljona in komandirjev čet in padla je odločitev, da pripravimo Nemcem zasedo. Takoj je bil sklican zbor bataljona in sporočeno povelje, da gremo na blegoško cesto, kjer bomo pričakali policiste in jih potolkli. Vsi borci so vest z navdušenjem pozdravili in takoj smo se začeli pomikati proti mestu, ki je bilo določeno za zasedo.

Položaj za zasedo ni bil kdo ve kako primeren. Ni bilo zaklonov, vendar smo vsekakor hoteli biti v bližini ceste. Ker je tu precejšen breg, smo v večini primerov mogli zavzemati le klečečo pozo, razen mitraljezcev seveda, ki so našli primernejša mesta. Edino kritje, ki smo ga imeli, so bile male goste smreke in grmovje ob robu gozda, kar pa je dopuščalo dober pogled na cesto. V desetih minutah smo bili vsi pripravljeni na strel. Gregorčič in Bernard sta se postavila na desno stran zasede, jaz pa sem bil nekako v sredini. Določeno je bilo, da ne sme nihče prej streljati na Nemce, dokler ne bosta Gregorčič in Bernard dala znaka s puško. Posebej je bilo borcem naročeno, da naj ne streljajo v prazno, temveč naj bodo čimbolj precizni. To seveda tudi ni bilo težko, ker smo bili na nekaterih mestih oddaljeni komaj 20 do 40 m od ceste, po kateri so prihajali Nemci.

Na mestu smo in vsi napeto pričakujemo trenutka, da se izza ovinka pojavijo Nemci. Ker je od Zapreval do Rovt največ 30 minut, je bila vsaka minuta neznanško dolga. Od leve strani zasede borci vprašujejo, če se je čelo nemške kolone že prikazalo. Napetost raste. V tem hipu se prikaže z desne strani tričlanska nemška patrolja, ki previdno stopa po cesti, oziraje se na vse strani. Kakih 20 m za njo pa se prikaže kolona. V naši zasedi nastane grobna tišina.

Čelo kolone je že skoraj prispelo do konca naše zasede. V tem trenutku plane iz grmovja, kjer je postavljena naša zaseda, zajec ter skoči skozi nemško kolono in zaplava po snegu pod cesto ležeče njive. Nemci spustijo svoje policijske pse, ki se poženejo v lov za zajcem, sami pa se močno smejejo in se zbirajo v skupine. Vsi so s hrbti obrnjeni proti naši zasedi in le nekaj metrov drug od drugega. V trenutku, ko so najbolj skupaj, krohotajoč se bežečemu zajcu in svojim policijskim psom, ki ga lovijo, zaregljajo naše strojnice in puške. Debel sneg Nemcem onemogoča, da bi poiskali zaklone. Zato zelo iznenadeni begajo sem in tja, ne da bi nudili kakršen koli odpor. Zaradi iznenadenja jih je že v prvih rafalih večina padla. Obležali so na cesti in na njivi pod njo. Naša zaseda, dolga

150 m. pa je neprestano usipala krogle na Nemce. Le tisti, ki so bili spredaj v patrolji, so se zavlekli pod cesto in začeli streljati proti zasedi ter nam uspeli prizadejati nekaj žrtev. Padel je tov. Saksida, gradbeni delavec iz Lese, ranjeni pa so bili Jaka Šalomon in Franc Drobnič, oba delavca jese-niške železarne, in Jože Bizjak iz Begunj. Tovariš Bizjak je zaradi dobljenih ran že čez nekaj ur izdihnil, tovariš Šalomon pa se je zdravil nekaj mesecev v Martinj vrhu in nato podlegel ranam.

Napad je trajal dobrih 10 minut. Ko je velika večina Nemcev že obležala mrtva, smo z jurišem pognali v beg še tistih nekaj nemških policajev, ki jim je uspelo skriti se oziroma najti primerne zaklone. Ti so se umikali proti spodnjemu delu Rovt in naprej v dolino Luše. Na umiku pa so še vedno streljali nazaj proti nam. Da smo se pred njimi zavarovali in mogli pobrati plen, sta jurišala naprej za njimi tovariša France Biček in Janez Perko ter jih ponovno pognala v beg. Ko smo ostali prišli na cesto in na njivo pod njo, je ležalo v okrvavljenem snegu vse križem polno mrtvih Nemcev. V bližnji hiši pa smo našli nekega Nemca, ki je bil ranjen v trebuh in se je zvijal v bolečinah. Razorožili smo ga in ga pustili pri miru, ker je bil nesposoben za kakršen koli pohod. Nato smo začeli pobirati plen, ki se nam je v našem partizanskem boju prvič nudil v tolikšni množini. Pri zbiranju pa se je zgodilo, da je nek tovariš naletel na živega Nemca, ki se je ranjen zavlekel v kanal ob cesti. Pokrival ga je policijski pes, ki je bil popolnoma zdrav, a je ležal, kot da je mrtev. Borci so Nemca potegnili za noge iz kanala. Ves preplašen je gledal, kaj se bo z njim zgodilo. Tudi on je dobil zaslužen kaznen.

V tej največji akciji gorenjskih partizanov v letu 1941 je padlo 46 Nemcev. Zaplenili pa smo 3 mitraljeze sistema »Zbrojevka«, 3 brzostrelke, 38 pušk, 6 pištol, veliko število ročnih bomb in mnogo municije. Poleg tega smo zaplenili pasove, torbice za naboje, telečnjake, čevlje in nosila za ranjence kakor tudi drugo opremo. To je bil plen, ki je gorenjskemu partizanstvu, predvsem pa Cankarjevemu bataljonu, ki je takrat predstavljal največjo udarno silo na Gorenjskem, ustvaril mnogo ugodnejše pogoje za nadaljevanje partizanske borbe na Gorenjskem. Poleg tega je akcija odjeknila po celi Gorenjski z izrednim političnim pomenom, ker je pokazala, da Nemci kljub ogromni tehnični in vojaški premoči, če uporabimo partizani v boju primerno taktiko, niso nepremagljivi. Neverjetno pa se je dvignil borbeni elan borcev, ki so se akcije udeležili. Pred akcijo so borci razpolagali z vsemi mogočimi puškami od mavzeric, lovskih in avstrijskih pušk do starih »gasarjev«, za katere so imeli le po nekoliko nabojev. Vseh vrst pušk je bilo gotovo deset do petnajst. S plenom pa smo že postali prava partizanska vojska. Saj smo na vsakega osmega partizana imeli eno avtomatsko orožje.

Kako je akcija vplivala tudi na politično razpoloženje na Gorenjskem, dokazuje pripravljenost ljudi za pomoč partizanom, ki je prišla vsestransko do izraza. Predvsem pa je značilno množično gibanje, do katerega je prišlo ob prihodu Cankarjevega bataljona v Poljansko dolino in ki se je razvilo v široko ljudsko vstajo. Ob istem času so se dvignile množične vstaje v Bohinju in v blejskem kotu, v Mojstrani in na Jesenicah. Pomembno je napredovala tudi terenska organizacija Osvobodilne fronte, ki je v svoj okvir povezala vse pozitivne sile našega naroda v skupni boj za osvoboditev.